

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ СІЛЬСЬКИХ УЧНІВ ДО ФЕРМЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті висвітлено експериментальну перевірку готовності учнів сільських шкіл до фермерської діяльності. Проаналізовано відношення фермерів та батьків старшокласників до вищезазначеної проблеми. Зроблено відповідні висновки щодо покращення ефективності роботи сільської школи в даному напрямку.

Ключові слова: *готовність до фермерської діяльності, сільська школа, констатуючий експеримент.*

Актуальність проблеми готовності сільських учнів до фермерської діяльності зумовлена рядом причин. По-перше, економічними змінами в агропромисловому комплексі та підвищенні соціальних вимог до інститутів соціалізації сільської молоді у забезпеченні життєвого, професійного та особистісного самовизначення, конкурентоспроможності, мобільності в умовах різноманіття думок та ціннісних орієнтацій. По-друге, швидкозмінною соціальною реальністю, спробами внесення коректив у зміст діяльності загальноосвітньої школи з урахуванням своєрідності трансформаційних процесів у суспільстві, міграції сільського населення, зростаючою небезпекою маргіналізації тієї частини сільської молоді, яка виявилась не готовою до конкурентної боротьби і вибору. Одним з дієвих шляхів попередження соціальних девіацій в підлітковому середовищі сільських учнів може стати педагогічно доцільне формування у них особистісної готовності до успішного ведення фермерського господарства.

Готовність сільських учнів до подальшої професійної діяльності в аграрному секторі розуміється нами як цілісне особисте надбання, яке характеризується сукупністю зовнішніх і внутрішніх мотивів, що спонукають учнів до фермерського типу господарювання і реалізації своїх можливостей в навчально-пізнавальній і трудовій діяльності [5, 221].

Найбільш ефективним педагогічним простором і засобом формування психологічної готовності учнів є навчально-пізнавальна і трудова діяльність, оскільки вона містить в собі сприятливі умови для діагностики її результатів, її оцінки і самооцінки суб'єктами педагогічного процесу. Ми провели констатуючий експеримент на базі сільських загальноосвітніх шкіл Новгород-Сіверського, Коропського та Борзнянського районів Чернігівської області, в якому брали участь 158 учнів X-XI класів. Основним завданням експерименту було визначення сучасного стану готовності сільських учнів до виконання функцій фермера та формулювання висновків щодо системи формування готовності до фермерської праці у сільській молоді.

Кількісними критеріями оцінювання виступали:

- власне відношення учнів до праці та ведення трудової діяльності на селі;
- чинники, якими керуються старшокласники при виборі сфери майбутньої професійної діяльності;
- виявлення, що саме спонукає людей займатись фермерством;
- відношення учнів до виконання в подальшому функцій фермера;
- відношення батьків-фермерів до продовження дітьми їхньої справи.

Для визначення якості отриманих результатів ми використовували три рівні готовності: низький, середній і високий.

Учням була запропонована анкета з метою з'ясувати, яку роль відіграє праця в системі їх професійного самовизначення. Більше половини респондентів вибрали такі варіанти відповідей: «Праця є життєво необхідною потребою» - 62,1%; «У праці я розкриваю свої потреби і покликання» - 57,3%. Разом з тим наголошується і «вплив» ринку: «Якби була можливість не працювати, то скористався(лась) б нею», - відзначило 27,7%; «Працювати означає жити бідно» - 29,4%. На запитання анкети «Що тебе привертає в трудовій діяльності?» - 39% учнів підкреслили «характер і зміст трудової діяльності», 34% опитаних висловилися на користь «високої заробітної плати», 3% - назвали «суспільну значущість праці», 10% - «престиж праці», 5% - «умови і естетику праці», 9% - «інше». Також було виявлено, що

характер трудових ціннісних орієнтацій старшокласників, хоча і відрізняється стійкістю, але з часом може варіюватися в певних межах на фоні зміни загальної економічної ситуації в країні. Причин цьому багато: соціальне і духовне розшарування суспільства; переоцінка суспільних цінностей; зміна життєвих перспектив учнів; пошук нових способів задоволення зростаючих потреб молоді, яка прагне після закінчення школи отримати високооплачувану роботу, почати свій власний бізнес, зробити кар'єру.

Нас цікавило, якими чинниками керуються старшокласники, вибираючи професійну сферу майбутньої діяльності. Діагностичний аналіз показав існування двох груп чинників, що впливають на процес формування досліджуваної готовності: зовнішніх (об'єктивних) і внутрішніх (суб'єктивних). До перших ми віднесли досвід трудової діяльності учнів; престиж фермерської справи на ринку праці; вплив школи і сім'ї; факультативні заняття за інтересами. До других - здібності учнів; їх професійні схильності, самооцінку своїх професійних інтересів та можливостей; провідні мотиви і сформовані на їх основі цінності фермерської праці. Все останнє має вкрай мале значення для формування психологічної готовності.

Групі експертів, якими виступали вчителі шкіл, батьки учнів, що брали участь в експерименті, було запропоновано проранжувати відповідні чинники. Експерти-вчителі до найбільш важливих чинників формування психологічної готовності до фермерської діяльності віднесли: престиж фермерської праці на ринку праці; вплив школи і сім'ї; знання та здібності учнів; досвід трудової діяльності учнів. На їхню думку, мають значущість знання професійних інтересів учнів, їх самооцінка професійних інтересів і можливостей.

Батьки-експерти, погоджуючись з вчителями, вказали на необхідність знати професійні інтереси учнів. Значущою для них залишається спрямованість занять за інтересами, яку вони прирівнюють до впливу школи

і особливостей сімейного устрою. Цей чинник вчителі-експерти поставили на останнє місце, досвід трудової діяльності учнів - на одне з перших місць, тоді як батьки - на останнє.

Аналіз відповідей старшокласників вищезазначених шкіл на запитання: «Як ви відноситеся до фермерської праці?» та «Чи згодні ви стати фермером?», – дозволив зробити наступні висновки: 54% з них позитивно відносяться до фермерської діяльності, 11% - негативно, решта не змогли відповісти. 3,8% - мають намір брати участь у фермерській діяльності, 51,2% - хотіли б, але сумніваються в своїх здібностях і можливостях, решта відповіли «ні».

Цікавою виявилася думка респондентів з питання: «Які якості фермера є, на ваш погляд, головними?». Більшість хотіла б бачити його освіченим та з високою загальною культурою. Багато хто підкреслив важливість таких якостей, як мобільність, ініціативність, заповзятливість, відповідальність, працьовитість, дисциплінованість і т. д. Учні вказали на обов'язкову наявність етичних якостей (доброта, працьовитість, гарне ставлення до людей). Майже всі вказали на необхідність комунікативних здібностей. Одне лише просте перерахування необхідних і бажаних якостей підводить до думки про те, що потрібна серйозна робота з підготовки людей, які займаються сільськогосподарським підприємництвом, і вона повинна починатися з шкільної лави.

Як показують результати опитування фермерів Коропського району Чернігівської області (всього 27 чоловік), серед якостей, якими, на їхню думку, повинен володіти випускник сільської школи, переважна більшість опитаних назвали любов до землі, до праці. Кожен другий підкреслив необхідність письменності, діловитості, знання справи, цілеспрямованості, волі, витримки, уміння управляти собою, передбачати віддалені результати праці, винахідливості, сміливості, обачливості, реальної фантазії, знань з основних сільськогосподарських професій, заповзятливості. Цікаво, що такі

якості, як заповзятливість, прагнення йти на обачливий ризик, діловитість, бажання бачити результати своєї праці, фермери оцінюють вище, ніж учні.

Закономірним є питання: що спонукає людей іти у фермери? За нашими даними, більшість фермерів (60% опитаних) як головний стимул називають можливість стати господарем своєї справи, на другому місці (відповідно 33%) стоїть бажання працювати з повною віддачею і приблизно стільки ж заявили, що пішли у фермери ради того, щоб підвищити матеріальний добробут своєї сім'ї. Велика частина (більше 60%) респондентів вважає, що зробили правильний вибір, ставши фермерами, і приблизно стільки ж твердо мають намір розвивати своє господарство далі. Більше половини вважає, що очолювати господарство може тільки потомствений селянин, що любить працю на землі і має необхідний досвід. Оцінюючи результати опитування в цілому, можна сказати, що у фермери йдуть, в основному, люди, для яких головною ціннісною орієнтацією є робота з повною реалізацією сил і здібностей.

Також фермерам, що опитувались було задано питання: «Якими знаннями повинен володіти фермер?». Респонденти відповіли: «Він повинен досконало знати техніку, агрономію, зоотехнію, економіку. Це бухгалтер, касир, тракторист, комбайнер, шофер, тобто майстер на всі руки і перш за все - підприємець. У його праці інтегруються ряд спеціальностей сільського господарства: тракториста, агронома, зоотехніка, бухгалтера». На запитання: «Чи відчуваєте ви нестачу в знаннях природничих і спеціальних дисциплін?» - 85% відповіли позитивно, 10% - відчувають недолік у відсутності зв'язку з дослідницькими інститутами і лише 5% - не відчувають нестачі в знаннях. Фермери переконані, що цими знаннями слід забезпечувати учнів у сільських школах якомога раніше. Абсолютна більшість фермерів вважають проблему формування психологічної готовності до фермерської праці досить актуальною.

У фермерів ми питали, як вони відносяться до того, щоб їхні діти займались фермерством. Результати отримані наступні: 46% респондентів

назвали це відношення позитивним, 50% - негативним і лише 4% опитаних байдуже віднеслись до бажання своєї дитини брати участь в сільськогосподарській праці.

На запитання анкети «Чи збираєтеся ви після закінчення школи або іншого навчального закладу стати фермером?» - градація відповідей була визначена теж трьома варіантами (двома полярними і одним проміжним). Позитивно і прямо «так» відповіли тільки 6 чоловік. Засумнівались більшість - 81 респондент (вони обрали другий варіант: «Не знаю, як вийде, це залежить від багатьох обставин»). Як бачимо, сумніви, проблеми і невпевненість торкнулися і юних громадян села. Категорично проти заняття фермерством після закінчення навчання висловилися 71 чоловік. Пояснюють це, в основному, відсутністю покликання.

Перехід до нової системи господарювання, життя і діяльності в умовах ринкової економіки пред'являє ряд вимог до організації навчально-пізнавальної і трудової діяльності сільських учнів. Найбільшого успіху при вирішенні даної задачі можна досягти, на наш погляд, за умови, якщо мати в своєму розпорядженні достовірну інформацію про готовність сільської школи і вчителів до її здійснення, якщо враховуються стосунки батьків і випускників сільських шкіл щодо питань формування готовності до фермерської діяльності.

За нашими даними, переважна більшість педагогічних колективів не має чіткого уявлення про суть і значущість потребнісно-мотиваційної сфери в професійному становленні майбутнього фермера. І як наслідок, педагоги не володіють тим великим арсеналом засобів вивчення та формування мотивації, яким володіють психолого-педагогічні науки; процес формування мотивів відбувається спонтанно, не контролюється, багато в чому залежить від особистого інтересу і цілеспрямованості окремих вчителів та батьків, відсутня єдність дій членів педагогічного колективу. Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що більшість педагогів не мають знань про сутність даної проблеми, системних уявлень про зміст процесу формування

психологічної готовності учнів до фермерської діяльності. Звідси скептицизм багатьох з них.

Таким чином, проаналізувавши практичний досвід роботи, сільських шкіл області, детально вивчивши думку всіх учасників освітнього процесу в сільській школі, провівши ряд зустрічей з фермерами області, запропонувавши їм анкету, ми виявили досить низький рівень зацікавленості учнів фермерською справою та отримали аналогічний результат у бажанні батьків бачити в подальшому своїх дітей фермерами. Дані наших досліджень дозволяють зробити висновок про необхідність уточнення змісту освітньої діяльності в сільській школі, що дозволяє психологічно підготувати учня до фермерської праці.

В даний час як новий інтегруючий початок в навчальному процесі може виступати спеціально розроблена програма профільного навчання для старшокласників сільських шкіл «Основи фермерської діяльності», яка поетапно формуватиме в учнів спочатку психологічну готовність до фермерської праці, а потім і практичну готовність до виконання функцій фермера. Дана програма повинна реалізовуватись через активні методи і форми навчання: інтегровані уроки, виробнича практика, ділові ігри, імітація реальних виробничих відносин, реальне виробниче проектування з елементами дослідницької роботи. А для реалізації вищезазначених форм і методів роботи з учнями нам потрібно узагальнити досвід не тільки тих науковців, які займалися формуванням готовності учнів до сільськогосподарських професій, а й тих, які займались вихованням майбутніх економістів, менеджерів, спеціалістів у правознавстві, переробній галузі, бухгалтерії, та ін. Крім того, необхідно створити такі умови, за яких учні не тільки набуватимуть певних практичних умінь, важливих для фермера, а й почнуть ставитись до них як до власних цінностей. Це вимагає від нас не тільки опори на теоретичні напрацювання інших учених, а й перевірки ефективності власних ідей щодо втілення в життя процесу

ефективного формування в учнів психологічної та практичної готовності до здійснення багатьох функцій фермера.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ГОТОВНОСТИ СЕЛЬСКИХ УЧЕНИКОВ К ФЕРМЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье отражена экспериментальная проверка готовности учеников сельских школ к фермерской деятельности. Проанализировано отношение фермеров и родителей старшеклассников к вышеупомянутой проблеме. Сделаны соответствующие выводы относительно улучшения эффективности работы сельской школы в данном направлении.

Ключевые слова: *готовность к фермерской деятельности, сельская школа, констатирующий эксперимент.*

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF RURAL PUPILS' READINESS TO FARMER ACTIVITY

The experimental verification of rural school pupils' readiness to farmer activity is reflected in the article. The attitude of farmers and senior pupils' parents toward a mentioned problem is analysed. The proper conclusions in relation to the improvement of rural school work efficiency in this direction are made.

Keywords: *readiness to farmer activity, rural school, an establishing experiment.*

Література

1. Грабарь М.И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М.И. Грабарь, К.А. Краснянская . – М: Педагогика, 1977. – 136 с.
2. Губенко О.В. Формування у старшокласників готовності до вибору професій у сфері творчої технічної діяльності (психологічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / О.В. Губенко. – Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1998. – 24с.
3. Диагностика учебной деятельности и интеллектуального развития детей / [под ред. Д.Б. Эльконина, А.А. Венгера]. – М.: Педагогика, 1981. – 115 с.

4. Кожухова Т.В. Основи психолого-педагогічного дослідження /Т.В. Кожухова. – Харків: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. – 240 с.
5. Кучерявий А.О. Характеристика ставлення сільських школярів до фермерської праці / А.О. Кучерявий // Розвиток творчого потенціалу педагогів і школярів Донеччини: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Донецьк, 3-4 листопада 1999 р. – Донецьк: КІТІС, 1999. – С. 220-222.
6. Лучечко Р.І. Формування готовності старшокласників сільської школи до трудової діяльності в умовах ринкових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 / Р.І. Лучечко. – Інститут педагогіки АПН України. – К., 1994. – 24 с.